

Koppány Zsolt

Talpalatnyi parkett¹

Valami olyasmit írtam Neki, hogy reszketve állok a küszöbén, mint hajdanán ő, amikor Kosztolányihoz először betoppant. Minden erőmet összeszedtem, hogy szép levelet írjak, remegve az esetleges visszautasítástól, de az iránta érzett tisztelet érzékeltetésére. Esetlen, suta verseket is küldtem, talán még én is csupa nagy betűvel kezdtem minden sort, ahogyan ő, egyedülállóan az újabb magyar irodalomban. Postafordultával jött a levél, melyet kézzel írt, jobbra lefelé dőlő sorokban.

Szentendre 76 június 7

Kedves Uram,

köszönöm érdekes, színes levelét meg a belém vetett bizalmát – amelynek azonban nem egészen tudok megfelelni, mert elküldött verseiből nem alakult ki bennem határozott kép. Annyi bizonyos, hogy érdekesek, eredetiek, de nem tudom, ez az eredetiségük egyáltalában osztható-e. A kérdést bonyolítja, hogy merész gondolat- és képzettársításai nem valamilyen öntudatlan, szürrealista fantáziára vallanak, hanem határozottan személyes és értelmi találmányokat igényelnek.

Mindezt egyszeriben úgy is mondhatnám, hogy határozottan tehetséges, de nem bizonyos, hogy ez a tehetség éppen költőinek mondható.

Talán ha egy év múlva elküldi újabb verseit, biztosabban tudnék mondani. Addig is minden jókívánsággal üdvözli:

Vas István

Ui: A verseket csatoltan visszaküldöm.

Az egy esztendő „természetesen” nem bírtam kivárni, sokféle hatás ért már akkorra, úgyhogy vettem a bátorságot, végigkínálódva a nyarat és a kora ősz, annyi verset olvasva, hogy az már-már világcsúcsot döntögetett, és elküldtem újabb, általam versnek nevezett irományaimat. Vas újra válaszolt, ugyanúgy villámgyorsan, pedig mindenféle kifogásokat kereshetett volna, hogy éppen alkotófolyamatban van, vagy mit tudom én, amit ilyenkor szoktak mondani. De nem. Ő azonnal reagált valahányszor, s hömpölygő, dőlő soraival fölkeresett a peremvárosi gyárszélen lapuló megroggyant, öreg házban.

Bp. 76 október 19

Kedves Barátom,

*új versei (melyeket csatolva visszaküldök) ezúttal is érdekesek, szelleme-
sek, tehetségesek.*

¹ Százéves lenne Vas István költő, műfordító, esszéista, a Nyugat harmadik nemzedékének tagja.

De még mindig túlteng bennük a mesterkélttség, különködés, fölösleges szenzáció-vadászat.

Azt javaslom, várja ki türelmesen, amíg költői természete magától kiforr. Jókívánságokkal üdvözli

Vas István

Ezen intelmeket igyekeztem továbbadni nemrégén egy főiskolai költőcsapatnak, hogy várjanak, mert a költői természet, kialakul. Ezt persze nem úgy kell érteni, hogy akkor mégse *születik* az ember a művészetre; de ahogyan az alacsony, satnya gyermeket sem lehet középkori kínzóeszközökkel nyújtani, hogy szép szál ember váljék belőle, ugyanúgy nem lehet idő előtt érett költővé-íróvá válni. Csak hát... nincs türelmetlenebb az ifjú tehetségénél, szeretné viszontlátni önmagát a tükörben, a tükör pedig a publikáció, majd a reakciók, az úgynevezett kritikák, vagy a „küldjön újakat és majd meglátjuk” elhárító gesztusok. Mondták: a dilettáns ilyen levakarhatatlan, hiába mondják neki, hogy amit tesz, abszolút fölösleges. Ilyenkor Szentmihályi Szabó Péter egyik hozzám intézett levélsora dereng az emlékezetben: „valamiféle etikai-esztétikai jóistennek kéne lennem ahhoz, hogy mások munkáit maradéktalanul meg tudjam ítélni.” No, van-e ilyen Isten közöttünk? Van. Maga az Isten. A többiek? Lehet véleményük, ítéletük azonban – soha. Nem is áll jól. Ne ítélj, hogy ne ítéltesz.

Az új évben megküldtem neki az Egyetemi Lapokban leközzölt két versemet. Az akkori lapot Kulin Ferenc szerkesztette, s bizony nem derült föl az arca, amikor kiderült, hogy nem vagyok bölcsészhallgató, csak itt, a volt Centrál Kávéház (akkor az ELTE klubja) szomszédságában mérem a pertlit a papoknál, az Ecclesiában. Nem is jelentem meg többször e jeles lapban.

Bp. 77 január 12.

Kedves Barátom,

kórházban voltam, tegnap tértem haza és találtam itt kedves és örövendetes levelét.

Nagyon örülök ennek az első két, nyomtatásban látható versének és annak is, hogy a rangidős Szentmihályi Szabó bocsátotta útra őket, méghozzá okosan, pontosan, szellemesen.

További sikereket és minden egyéb jót kívánva az új évre

szívélyes üdvözlettel

Vas István

„Szonettkoszorút” is írtam akkortájt, amire így reagált: (...) *Én az Ön helyében ezt a verset nem küldeném sehová – kezdetnek talán inkább egy szonettet iparkodnék tető alá hozni. (...)*

Egyetlen ideges szó, szóösszetétel, hogy na most már aztán elég, küldje írásait a jó fenébe – el nem hangzott. Sem leveleiben, sem személyes beszélgetéseink során. Katolikus vonások voltak ezek, a szó *egyetemes* értelmében. Sértődni se láttam. Hallomásból sem ismerek olyat, hogy valakit leteremtett volna. Akkor se, amikor a tragikus sorsú esszéista amúgy humorosnak szánva megjegyezte neki: Radnóti – nagy sors, kis tehetség. Vas csak dűnnyögött

valamit, hogy azért nem teljesen úgy van a dolog, de hát mit is ellenkezett volna, egy ilyen badarság hallatán! Akkor sem jött zavarba, amikor Gráci (Galsai Pongrác) vallatta őt a New York kávéház különtermében számos közönség előtt, hogy mondd csak, Pistám, miért lettél te katolikus? Vas csak ennyit mondott: – Életbe léptek a zsidótörvények, én Kassák nevelt lányának, Etinek udvaroltam, Kassákné meg azt mondta; nézze, Pista, se nekünk, se magának nem jó, hogy neve előtt ott van, hogy *izr.* Hát ennyi. Átkeresztelkedtem. – A teremben derűtség, csak néhányan – remélem – érezték meg, hogy az akkori döntés háttere valóban ez lehetett, de Saulusból Paulus lett attól a pillanattól, mindhalálig.

Tudtam, milyen nagy barátságban van Hajnal Annával. Anna verset is ajánlott neki, és elmesélte nekem, milyen nagyra tartja. Anna néni hetvenedik születésnapját köszöntöttük a Kossuth Klubban, amikor is az est végén elmaradhatatlan, széles kalapjában, pipázva a nagy tömegben mellém sodródott Vas István. Huncutul nevetett, megveregette a vállamat és csak ennyit mondott: – Mire hetvenéves lesz, Magának is tartanak egy ilyen szép estet! – Huszonkettő voltam, s arra gondoltam, a holnapot nem érem meg, nemhogy még közel ötven esztendő. Miért mondta? Talán meg akart menteni a későbbi szenvedésektől, hogy ha lehet, hagyjam abba, amíg nem késő, netán csak akkor írjak, ha annyira szükségem van rá, mint a kenyérre, levegőre, vízre.

Szántó Piroska – akinek egyik festményét Hajnal Anna kisszobájában láttam – vette fel a telefont. Igen, olvasták. Mármint a H. A.-ról írt visszaemlékezésemet. Úgy érezték, mintha Anna ott ülne közöttük. – Jaj, ha minden fiatal ilyen lenne, mint Maga! Aki így tiszteli az öregeket...

Igen-igen szerettem volna, ha dedikálja könyveit. Majdnem egy tucatot. Ha találkoztunk, persze nem volt nálam egyetlen könyve sem. A lakására ő sohasem hívott, Szentendrén meg nem nagyon mertem zaklatni, bár egyszer... de ez későbbben történt. Lamentálásomat huszárvágással oldotta meg.

Bp. 85 november 30

Kedves Barátom!

Köszönöm igazán

jóleső levelét. Persze, hogy szívesen dedikálom a köteteimet. Legegyszerűbb volna úgy intézni, hogy valamelyik szerdán vagy pénteken behozza őket az Európa Könyvkiadóba. V. Kossuth Lajos tér 13–15. V. em. (lift van, díjmentes), 1-től 2-ig, ott megmondják, hol talál. De biztonság kedvéért előbb 11 h. körül, hívjon föl otthon (151-856), nehogy aznap véletlenül ne menjek be. Addig is elküldöm egy kedves könyvemet (bár én csak közreműködtem benne).

Örülök, hogy a lakáskérdésük jóra fordult. Kedves feleségének kézcsókomat küldöm a könnyért, amit egy öreg költő verse csalt a szemébe – meg a foglalkozásáért is, Magának sok szép verset kíván és szívből üdvözl

Vas István

A kötet, amelyet nagy örömmel forgattam, József Attila „Költőnk és kora” című összeállítás volt.

Étit, Nagy Etelkát pillanatra sem tudta feledni. Ezért gratulált feleségem foglalkozásáért. Mert balettművész. 1984-ben egy kis estét koreografált az akkori Bartók Gyermekszínházban (Vas István ifjúságának idején ez volt a híres Parisien Grill), ahová meghívtuk őt is, Szántó Piroskát is, no meg Vésziéket. Mindenki el volt ragadtatva. Azt hiszem, belül talán Vas István volt a legjobban megrendülve. Feleségemben Étit láthatta viszont, ahogy ott lebegett a színpadon, a c-moll zongoraverseny rachmaninovi légörvényein.

Őt is be akartam vonni beszélgetés esszéorozatomba, kérdéseimet elküldtem, de csak nem jött a válasz. Megvolt az oka.

Bp. 86 november 15.

Kedves Zsolt!

Szégyen, de nem találom, sehogy sem találom a kérdéseidet. De ne bánd, mert úgysem tudnék felelni rájuk. Egyre nehezebb az élet is az írás is, egyre nehezebben tudok elbánni mindazzal, ami szorít, már pedig szorít az egész élet – ha patetikusabb volnék, azt mondanám, a halál. De nem mondom, hanem igyekszem valahogy lélegzeni a szorításban. (...)

Bántam is én a kérdéseket! Tudtam, nagyon szeret élni. Minden szorítás ellenére. Csak fölkerestem Szentendrén! 1986-ban. Késő nyár volt már, sötétedett, mire odaértünk. A kertben hosszú asztal körül Lator László, Várady Szabolcs, Piroska és Vas István, s még páran, akiket nem ismertem.

Az akkori zavaromat ma is érzem. Feleségem lefotózott engem és Pista bácsit, én meg dedikáltattam vele a Fra Angelico díszítette *A názáreti Jézus története* című könyvét. – Hogy is hívják a kedves feleségedet? – kérdezte közel húzva magához. – Arankának – súgtam vissza. Aztán gyorsan búcsút vettünk. Otthon, kinyitva a könyvet, lám, Angéla lett belőle. – Hát, szebb név, mint az Aranka! – derült föl a feleségem.

Egyik legutolsó interjújában arra a kérdésre, hogy mit szeretne még megkapni az élettől, valahogy így válaszolt: – Jó halált. Mit is várhatna az ember ebben a korban?

Nyolcvanegy éves volt, amikor megtámadta egy alapjában véve ártalmatlan kór. Herpes zoster. Övsömör, amely „szerencsés” esetben kívül, a bőrön jelenik meg, az idegdúcok mentén. Ha a szemem ütközik ki, megvakulhat az ember. A „jó” halált nem kapta meg a sorstól. Két hónap szenvedés. Először azt hitték, a foga fáj. Nem. A herpes zoster befelé tört, a nyelöcsövön át a gyomorba.

Ezerkilencszázkilencvenegy decemberében temették, a római katolikus szertartás „dogmái” szerint. Nemrég közreadott levelében így írt Nemes Nagy Ágneshez és Lengyel Balázshoz: „És hiába, nem tudok más dogmákat elfogadni, csak a katolikus egyházéit, azokat sem minden fejcsóválás nélkül.” Azt mondta egyszer, neki nem talpalatnyi föld kell, hanem talpalatnyi parkett. Az utóbbi ott kopott, recsegett talpa alatt sok-sok évtizeden át. A föld immár fölötte súlyosodik. A hatalmas obeliszk mintegy kijelöli a legújabb kori magyar irodalom Bermuda-háromszögének egyik csúcsát. Nagy László, Nemes Nagy Ágnes és Vas István között feszül e földdarab. De vigyázat! Ha rálép, elnyeli a gyanútlan idegent.